

Herzien Europees Sociaal Handvest

Groep 1: Tewerkstelling, opleiding en gelijke kansen

(artikel 15, voor de periode 01/01/2011 – 31/12/2014)

Cyclus 2016

Commentaar van de verenigingen en adviesraden die de personen met een handicap vertegenwoordigen op het 10e nationale verslag van de Belgische Staat, gecoördineerd door het *Belgian Disability Forum* vzw

Februari 2016

Deze bijdrage, op initiatief van en gecoördineerd door het *Belgian Disability Forum* vzw¹ (BDF) wordt gezamenlijk voorgesteld door de 17 ledenverenigingen² van het Forum en de 4 adviesstructuren³ (a, b, c, d) van de federale overheid en de deelgebieden die zich inzetten voor de toepassing en de opvolging van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (UNCRPD).

Voor een volledig beeld van onze bezigheden verwijzen we naar ons alternatief UNCRPD-verslag⁴, en naar de afsluitende opmerkingen voor België, geformuleerd door het VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap⁵, gepubliceerd in 2014.

Sindsdien hebben de federale overheid, de Gemeenschappen en de Gewesten op meerdere vlakken in verschillende mate vooruitgang geboekt, maar verdere inzet is nodig indien men een einde wil maken aan sociale uitsluiting en de problemen waarmee heel wat personen met een handicap en hun families te maken krijgen.

¹ <http://bdf.belgium.be/nl/onthaal.html>

² <http://bdf.belgium.be/nl/bdf-vzw/leden.html>

³ a) Nationale Hoge Raad voor personen met een handicap (NHRPH): <http://ph.belgium.be/nl/csnph.html>

b) Afdeling "personen met een handicap" van de Brusselse Gemeenschappelijke Commissie – COCOM: <http://www.ccc-ggc.irisnet.be/nl/maak-kennis-met-de-ggc/adviesraad>

c) Brusselse Franstalige Dienst voor mindervaliden – FGC: <http://phare.irisnet.be/service-phare/a-propos-de-nous/conseil-consultatif/>

d) Commission wallonne des personnes handicapées (CWPH): https://www.awiph.be/awiph/missions_fonctionnement/CCWPH/CCWPH.html

⁴ <http://bdf.belgium.be/nl/thema-s/bdf-alternatief-verslag.html>

⁵ http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRPD/Shared%20Documents/BEL/CRPD_C_BEL_CO_1_18387_F.doc

Artikel 15: Recht van mindervaliden op zelfstandigheid, sociale integratie en deelname aan de samenleving

Algemene maatregelen

▪ Handicap en transversaliteit

De verdeling van bevoegdheden inzake handicap tussen het federale niveau en de Gewesten en Gemeenschappen brengt heel wat problemen met zich. Zo is er een gebrek aan coördinatie op het interfederaal niveau: handicapgebonden problemen worden behandeld bij de Interministeriële Conferentie *Welzijn, sport en gezin*, maar het is jammer dat er geen volwaardige Interministeriële Conferentie *Handicap* werd opgericht om deze problemen op te lossen, zeker in het kader van het UNCRPD.

De oprichting, sedert 2011, van aanspreekpunten *handicap* bij de federale administraties werd positief onthaald, maar dit volstaat niet voor een behoorlijke inachtneming van het *handstreaming*-beginsel. Dit beginsel impliceert dat de handicapdimensie op alle domeinen wordt meegenomen, ook in de bestuursovereenkomsten van de federale administraties en de instellingen van sociale zekerheid. Dit geldt ook voor de andere overheidsniveaus (Gewesten, Gemeenschappen, provincies en gemeenten).

Idealiter zou het *handstreaming*-netwerk niet door het coördinatiemechanisme alleen gecoördineerd moeten worden (overeenkomstig art. 33.1 van het UNCRPD), maar ook permanent en op dynamische wijze geactiveerd: ontwikkeling van informatie- en opleidingstools, onderzoek naar gezamenlijke indicatoren, regelmatige evaluaties van acties, uitwisseling van goede praktijken, individuele contacten, ...⁶

Er wordt werk gemaakt van een *nationaal actieplan Handicap*, dat tot doel heeft de hierboven toegelichte *handstreaming*-dimensie mee te nemen alsook specifieke doelstellingen en maatregelen om te voldoen aan de aanbevelingen van het VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap die in 2014 aan België gericht werden⁷.

▪ Inpraak van het maatschappelijk middenveld

De raadpleging en inspraak van het maatschappelijk middenveld zoals gespecificeerd bij artikelen 4.3 en 33.3 van het UNCRPD werd nog niet op alle overheidsniveaus geïntegreerd: de structurering, regelmaat en continuïteit laten vaak te wensen over; bovendien wordt zelden verduidelijkt welk gevolg wordt gegeven aan het advies van de vier adviesraden.

Daarnaast hechten de organisaties die de personen met een handicap vertegenwoordigen, veel belang aan hun deelname via hun adviesraden: daarvan zijn er nu vier, en er zijn er nog geen in het Vlaams Gewest, de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap.

▪ Nieuwe wetgevingen

Wij verheugen ons over de geleverde inspanningen om de wetgeving betreffende de juridische onbekwaamheid te herzien en een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid⁸ in te voeren, maar blijven ons zorgen maken over de blijvende mogelijkheid dat iemand⁹ beslissingen neemt in de plaats van de persoon met een handicap, in plaats van te streven naar een begeleide beslissing.

Thans buigen verschillende organisaties en universiteiten in Europa, onder meer de Universiteit van Leuven (KUL)¹⁰, zich over problemen bij het toepassen van die wet, zoals het gebrek aan opleiding en de werklast voor de betrokken actoren, zowel voor de vrederechters als voor de voorlopig bewindvoerders¹¹.

⁶ NHRPH, advies 2015/02: <http://ph.belgium.be/nl/adviezen/advies-2015-02.html>

⁷ NHRPH, advies 2015/19: <http://ph.belgium.be/nl/adviezen/advies-2015-19.html>

⁸ Wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_wet/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=2013031714

⁹ Legal World: <http://www.legalworld.be/legalworld/nouveau-statut-de-protection-pour-les-personnes-incapables.html?LangType=2060>

¹⁰ KU Leuven: <https://www.kuleuven.be/research/researchdatabase/project/3H14/3H140157.htm>

¹¹ LLB: <http://www.lalibre.be/debats/opinions/mieux-protégees-les-personnes-handicapees-mentales-54380300357030e6104585f0>

Bovendien werden, sinds de nieuwe wetgeving op 1 september 2014 in werking trad, andere praktische problemen gemeld:

- door vrederechters: enerzijds geven zij aan dat in omstandige geneeskundige verklaringen zelden de *International Classification of Functioning, Disability and Health* (ICF)¹² – die bij de gezondheidswerkers nauwelijks bekend is – gevolgd wordt, en anderzijds wijzen zij op de veel te korte termijn voor het aanpassen van de voorlopige bewindvoeringen, die aanvankelijk voor 1 september 2016¹³ gepland was. Om deze pijnpunten op te lossen, werd de verplichting om naar genoemde classificatie te verwijzen uitgesteld tot 1 september 2017, en werd de voorziene termijn van twee jaar voor de aanpassing van de huidige voorlopige bewindvoeringen met drie jaar verlengd, tot 1 september 2019¹⁴.
- door gezinnen van personen met een handicap: hun klachten werden doorgestuurd naar de Hoge Raad voor justitie (HRJ), die ze zal bestuderen in advies- en onderzoekscommissies. De meeste klachten gaan over¹⁵:
 - de systematische aanwijzing van professionele bewindvoerders, terwijl de wet net de voorkeur aan het sociale netwerk geeft;
 - de systematische organisatie van algemene bewindvoeringen met een vertegenwoordiging voor de personen en/of goederen, terwijl de wet zich net op de mogelijkheden van de betrokken persoon baseert en ongeschiktheid de uitzondering zou moeten zijn;
 - het gebrek aan inspraak van de omgeving bij de beoordeling van de rechtsbekwaamheid, terwijl de wet net de rol van de omgeving versterkt;
 - het niet-aanwijzen van vertrouwenspersonen, terwijl dit in de wet net aangemoedigd wordt.

In mei 2014 werd daarnaast een nieuwe wetgeving goedgekeurd die de deur opent voor een erkenning van het statuut van mantelzorger van een zwaar zorgbehoevende persoon met een handicap¹⁶. Tal van bijhorende uitvoeringsbesluiten werden evenwel nog niet genomen: de denkoefeningen moeten immers grondig voortgezet worden, rekening houdend met het transversale aspect van de problematiek, die ook raakvlakken heeft met andere dossiers en waarbij ook andere overheden dan alleen het federale niveau betrokken zijn¹⁷. De deelgebieden moeten dan ook strategisch erbij worden betrokken, en het lijkt logisch dat dit dossier ook wordt behandeld bij de Interministeriële Conferentie.

Daarnaast verheugen wij ons over het voorstel om in de Grondwet een artikel in te voegen dat de rechten van personen met een handicap waarborgt: de Kamer heeft recentelijk de in 2014 naar aanleiding van de federale verkiezingen stopgezette activiteiten weer opgenomen om dit voorstel goed te keuren.

▪ Statistieken

Er bestaan tal van nuttige databanken op het gebied van handicap, maar deze gaan uit van de regelgeving van de verschillende administraties, die bovendien steeds eigen definities van handicap hanteren volgens de specifieke rol waarmee ze belast zijn.

De spreiding van bevoegdheden of de verscheidenheid aan definities inzake handicap bij de betrokken administraties van de federale overheid en de deelgebieden brengt niet alleen een gebrek aan gecoördineerde statistieken met zich: ook de informaticatools, als ze al bestaan, zijn niet steeds onderling compatibel.

¹² WHO: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42418/1/9242545422_fre.pdf

¹³ Wolters Kluwer: <http://www.kluwereasyweb.be/documents/lawyer-news/201509-lawyer/kl1906944-oplossing-voor-2-praktische-problemen-met-nieuw-beschermingsstatuut-voor-wilsonbekwamen.xml?lang=nl>

¹⁴ Wet van 10 augustus 2015 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_wet/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=2015081019

¹⁵ Koen Geens: <http://www.koengeens.be/news/2016/02/19/discours-esprit-de-la-loi>

¹⁶ Wet van 12 mei 2014 betreffende de erkenning van de mantelzorger die een persoon met een grote zorgbehoefte bijstaat: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2014051209&table_name=wet

¹⁷ NHRPH, advies 2013/18: <http://ph.belgium.be/nl/adviezen/advies-2013-18.html;jsessionid=61687B5C53A749088DBE177D97339F17>

Aanbevelingen

- De transversale coördinatiestructuren tussen het federale niveau en de deelgebieden zijn nog ontoereikend en moeten verbeterd worden: enerzijds is het belangrijk met de handicapdimensie rekening te houden bij de uitwerking, coördinatie en uitvoering van de beleidsmaatregelen op nationaal niveau, en anderzijds moet het *handstreaming*-principe bij alle administraties van de federale overheid en deelgebieden worden geïntegreerd, ook bij het opstellen van bestuursovereenkomsten.
- Om de inspraak van het maatschappelijk middenveld te waarborgen op alle beleidsniveaus, moet er een systeem komen voor systematische raadpleging van de personen met een handicap en/of hun belangenverenigingen, en er moet een financiering komen voor adviesstructuren op de beleidsniveaus waar deze structuren nog niet bestaan.
- Om te komen tot betrouwbare statistieken zouden de federale overheid en de deelgebieden niet alleen werk moeten maken van onderling compatibele informaticaprogramma's, maar ook van een interfederaal project om de definities van handicap die door de verschillende administraties worden gebruikt, te harmoniseren (idealiter gebaseerd op de definitie van het UNCRPD-Verdrag), en om de *ICF* systematisch te gebruiken. Deze tool werd gecreëerd door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en heeft als doel bij de beoordeling van een handicap rekening te houden met alle interne en externe factoren die een impact hebben op de gezondheid van een persoon met een handicap.

Art. 15, § 1: Recht op onderwijs en beroepsopleiding

1. Onderwijs

Zowel het regulier als het buitengewoon onderwijs zijn een bevoegdheid van de Gemeenschappen, afhankelijk van de taalrol van de leerlingen/studenten (Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschap), die geleidelijk verschillende reglementaire bepalingen hebben ingevoerd die in verschillende snelheden zijn geëvolueerd, maar die, naargelang de behoeften van de betrokkene, steeds de volledige of gedeeltelijke inclusie van het kind met een handicap in het regulier onderwijs nastreven.

Ondanks deze reglementaire bepalingen bestaan er concrete problemen, zowel in het regulier als in het buitengewoon onderwijs, zeer vaak door een gebrek aan toegekende personeels- en financiële middelen, die nochtans onontbeerlijk zijn willen wij een doeltreffend en duurzaam beleid uitbouwen.

Het recht op kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen geldt immers nog niet helemaal voor kinderen met een handicap: zo is er een tekort aan plaatsen in het regulier onderwijs, een gebrek aan begeleidend personeel, een gebrek aan vorming voor lesgevers, een gebrek aan aangepaste pedagogische tools, de gebrekkige toegankelijkheid van gebouwen en een gebrek aan kwalificerende diploma's – allemaal hindernissen waarmee heel wat kinderen met een handicap worden geconfronteerd, ongeacht de specifieke handicap¹⁸.

Tot slot zijn zware zorgbehoevendheid en/of gedragsstoornissen factoren die de situatie van kinderen met een handicap erger maken en soms leiden tot hun uitsluiting van school¹⁹.

▪ Inclusief regulier onderwijs

In dit soort onderwijs bieden lesgevers en andere professionals bijkomende hulp aan leerlingen met specifieke noden die naar een gewone school gaan. Extra periodes en/of middelen geboden door de gespecialiseerde instelling worden toegekend aan klassen in het regulier onderwijs. In dit systeem kan het volledige integratie (voor alle lessen/activiteiten) of gedeeltelijke integratie (minstens twee halve dagen per week) betreffen.

Ondanks de initiatieven van de drie Gemeenschappen is er in de deelnemende scholen te weinig plaats voor kinderen met een handicap die specifieke noden hebben, en zijn er te weinig middelen (ook redelijke

¹⁸ IGKC: <http://unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/rapporten-inclusief-onderwijs>

¹⁹ GAMP: https://docs.google.com/file/d/0B4ha_MwYDEA-M2c1RDhKX3JQQ1E/edit?pli=1

aanpassingen) om er te geraken²⁰: het *Interfederaal Gelijkekansencentrum* (IGKC) ontvangt regelmatig meldingen van ouders van kinderen met een handicap over de moeilijkheden die ze ervaren om op school redelijke aanpassingen te verkrijgen²¹, terwijl deze wel mogelijk en realiseerbaar zijn²².

In Vlaanderen heeft het plaatsgebrek voor kinderen met een verstandelijke handicap op initiatief van de ngo GRIP²³ tot een collectieve klacht²⁴ geleid. Op 22 april 2014 heeft het MDAC (*Mental Disability Advocacy Center*) een collectieve klacht met betrekking tot artikel 15 (recht van mindervaliden op zelfstandigheid, sociale integratie en deelname aan de samenleving), en artikel 17 (recht van kinderen en volwassenen op een sociale, wettelijke en economische bescherming) van het herzien Europees Sociaal Handvest ingediend bij het Europees Comité voor sociale rechten: het MDAC voert aan dat België zijn verplichtingen inzake vorming en opleiding van kinderen met een verstandelijke handicap niet nakomt, aangezien zij geen toegang krijgen tot het algemeen onderwijs en de hulpmiddelen die nodig zijn voor deze integratie. Dit druist in tegen genoemde artikels.

▪ Buitengewoon onderwijs

Het buitengewoon onderwijs werd in België ingevoerd in 1970. Het was gebaseerd op een voor die tijd zeer vooruitstrevend pedagogisch project en moest onderwijs, verzorging en therapie bieden dat aangepast is aan de capaciteiten van leerlingen die hun persoonlijkheid tijdelijk of permanent niet of onvoldoende konden ontwikkelen in het gewoon onderwijs, zoals bijvoorbeeld het geval is bij kinderen die verpleging nodig hebben.

Problemen met betrekking tot het buitengewoon onderwijs hebben ook te maken met het gebrek aan plaatsen en aan opleiding voor onderwijzend personeel. Daarbovenop komt dan vaak nog het zeer lange traject van en naar school dat heel wat kinderen en jongeren met een handicap in sommige delen van het land dagelijks moeten afleggen²⁵. Tot slot is het opleidingsaanbod vaak beperkt tot een aantal richtingen met weinig toekomstperspectief.

Er dient te worden aangestipt dat de Belgische verenigingen die de kinderen met een handicap en hun ouders vertegenwoordigen, de mogelijkheid willen behouden om te kiezen tussen het regulier en het buitengewoon onderwijs om zo goed mogelijk tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van hun kind en hun zelfontplooiing te bevorderen.

Wanneer men overweegt een leerling naar het buitengewoon onderwijs te sturen, moet dit gebeuren op basis van een evaluatie van zijn of haar behoeften. Uit een universitaire studie blijkt dat 5,62 % van de meest achtergestelde kinderen in het buitengewoon onderwijs terecht komen, terwijl dat bij de meest bevoorrechte kinderen slechts 1,53 % is^{26 27}.

▪ Vorming van het onderwijzend personeel

De opleiding voor lesgevers in het regulier en in het buitengewoon onderwijs is momenteel ontoereikend om leerlingen/studenten met een handicap goed te begeleiden en de pedagogische aanpak en methodologie aan te passen volgens de specifieke behoeften van deze kinderen/jongeren.

▪ Vorming gebarentaal

Hoewel de Vlaamse en Franse gebarentaal officieel erkend zijn, worden zij in het buitengewoon onderwijs voor dove kinderen enkel gebruikt als hulpmiddel en niet als volwaardig onderwijsinstrument: leerkrachten die gebarentaal beheersen, zijn zeldzaam.

²⁰ Ligue des familles: <https://www.laligue.be/ligueur/handicap-et-scolarite-l-urgence-du-terrain>

²¹ IGKC: <http://www.unia.be/nl/artikels/bang-voor-beperking-de-reactie-van-het-centrum-op-de-koppen-reportage>

²² IGKC: <http://unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/met-een-handicap-naar-de-school-van-je-keuze>

²³ *Gelijke rechten voor iedere persoon met een handicap*

²⁴ RvE - Klacht nr. 109/204: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/Complaints_fr.asp

²⁵ IGKC: <http://unia.be/nl/artikels/organisatie-van-het-schoolvervoer-is-discriminerend-en-belastend-voor-kinderen-met-een-handicap>

²⁶ Belgisch Observatorium maatschappelijke ongelijkheid: [http://ongelijkheid.be/Het-buitengewoon-onderwijs-van-de?](http://ongelijkheid.be/Het-buitengewoon-onderwijs-van-de-?)

²⁷ Ibid.: https://infogr.am/lenvoi_dans_lenseignement_special_selon_la_situation_sociale_de_leleve

Bovendien worden enkel in Vlaanderen alle tolk-uren terugbetaald. In de Franse gemeenschap wordt slechts een beperkt aantal tolk-uren terugbetaald. In de Vlaamse en de Franse Gemeenschap volstaat de omkadering van de gebarentolken momenteel niet. Bovendien zijn er te weinig tolken om aan de vraag tegemoet te komen²⁸.

Wat het inclusief regulier onderwijs betreft, moeten voornamelijk in de Franse Gemeenschap nog inspanningen worden geleverd: er is geen financiering voor de gebarentolkkosten tijdens de studies, behalve voor het certificeringsexamen. De tolk-uren moeten door de ouders worden betaald. In de Vlaamse Gemeenschap werd vanaf 2015 - 2016 een verplicht ontwikkelingsstraject van 70 % voor tolkondersteuning vastgelegd (daarenboven zal het loon van tolken jaarlijks worden verhoogd gedurende 3 jaar).

Tot slot dient erop gewezen dat toegankelijkheid van leer- en leesresultaten bij dove kinderen zich niet beperkt tot het tolken in gebarentaal:

- er zijn specifieke methodes vereist om toegang te krijgen tot de fonologie van de geschreven taal; en de behandeling van geassocieerde stoornissen behoort tot de neurowetenschappen;
- bij het interpreteren van de schoolresultaten van een kind dat zich linguïstisch en cognitief aan het ontwikkelen is, mag men zich niet beperken tot het doorgeven van informatie, maar is herformulering, contextualisering en, indien nodig, verbetering nodig.

▪ *Niet naar school gaan*

Paradoxaal genoeg gaat een aanzienlijke groep kinderen met een handicap nog steeds niet naar school in België. Het is evenwel niet mogelijk op basis van de beschikbare statistieken een duidelijke analyse uit te voeren.

Een indicator voor het niet naar school gaan in heel België is het feit dat kinderen met een handicap worden opgevangen in centra die geconventioneerd zijn bij het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (RIZIV). Thans zijn dit er 17²⁹.

Een indicator voor het niet naar school gaan in het Waals Gewest is het bestaan van 15 door het AWIPH gesubsidieerde dagopvangcentra voor niet-schoolgaande kinderen (SAJJNS). In totaal betreft het 271 erkende plaatsen³⁰.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er 3 dagcentra voor niet-schoolgaande kinderen met een handicap, goed voor in totaal 108 plaatsen³¹.

Enig positief element: verschillende van deze diensten denken na over een doeltreffendere samenwerking met de scholen om de terugkeer van het kind naar een schoolomgeving beter voor te bereiden.

2. Beroepsopleiding

Studiekeuzen en opties in het secundair onderwijs zijn zeer beperkt voor studenten met een handicap, wat de overgang van de school naar de arbeidsmarkt bemoeilijkt:

- In het regulier onderwijs zijn de beperkingen helaas vaak te wijten aan een gebrekkige toegankelijkheid van de onderwijsinstellingen: weinig ouders beslissen de nodige of redelijke aanpassingen "af te dwingen". Hun keuze is bijgevolg beperkt tot de instellingen die reeds toegankelijk zijn.
- In het buitengewoon onderwijs ligt de oorzaak bij de specialisatie van het onderwijssysteem zelf, wat het aantal instellingen waartussen leerlingen kunnen kiezen op basis van hun handicap sterk beperkt. Op dit vlak heeft ook de geografische spreiding van de onderwijsinstellingen een aanzienlijke impact

²⁸ IGKC: <http://unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/tolken-gebarentaal-behoefte-onvoldoende-voldaan>

²⁹ http://www.inami.fgov.be/nl/themas/kost-terugbetaling/ziekten/mentale-neurologische-stoornissen/Paginas/kinderen-adolescenten-ernstige-mentale-stoornissen-behandeling-gespecialiseerde-centra.aspx#.Vt_oNaQ35eg

³⁰ <https://wikiwiph.awiph.be/Pages/Service-d%27accueil-de-jour-pour-jeunes-non-scolaris%27a9s-%28SAJJNS%29.aspx>

³¹ Blz. 27 - 28: <http://phare.irisnet.be/app/download/5965306462/Guide+PHARE++8-04-2015.pdf?t=1439885786>

op de keuze van de leerling en/of zijn gezin. Daarbij komen dan nog eens de problemen betreffende de toegankelijkheid van de gebouwen, die paradoxaal genoeg ook in het buitengewoon onderwijs bestaan.

3. Toegang tot informatie

Toegang tot informatie is cruciaal: kinderen met een handicap en/of hun ouders klagen er vaak over dat ze niet weten waar ze informatie kunnen vinden. Deze is her en der verspreid op basis van de gemeenschaps-, provinciale, gewestelijke of gemeentelijke bevoegdheid, en van het officiële of vrije onderwijsnet.

Tegelijk wordt bij de beoordeling van de verschillende onderwijssystemen en -instellingen doorgaans geen rekening gehouden met het advies van het maatschappelijk middenveld. Bovendien zijn evaluaties niet altijd toegankelijk voor het doelpubliek.

Tot slot kunnen ouders naar de rechtbank stappen en vragen het recht van hun kind op inclusief onderwijs te onderzoeken, maar vaak weten zij dit niet³².

Aanbevelingen

- Er moeten voldoende personeels- en financiële middelen worden vrijgemaakt om te komen tot een inclusief onderwijsbeleid.
- Het principe van keuzevrijheid houdt in dat buitengewoon onderwijs complementair is aan het regulier onderwijs. De kwaliteit van beide onderwijstypen moeten echter gewaarborgd zijn, ze mogen niet van elkaar worden losgekoppeld en er moet in brugsystemen en gemeenschappelijke lessen worden voorzien. Er moet ook gezocht worden naar praktische oplossingen om de verplaatsingstijden van en naar school te beperken. Voor heel wat kinderen en jongeren met een handicap in bepaalde delen van het land zijn die immers te lang. Er moet ook een oplossing komen om het niet naar school gaan van kinderen met een handicap volledig weg te werken.
- Lesgeven aan kinderen met een handicap moet een verplicht onderdeel zijn van de pedagogie-opleiding van aspirant-leerkrachten. Bovendien moeten de gebarentolkopleidingen grondig hervormd worden. Er moeten voldoende financiële middelen uitgetrokken worden om dit beroep echt aantrekkelijk en valoriserend te maken.
- De bevoegde overheden moeten de inclusiegebonden tolkkosten voor dove kinderen in het regulier onderwijs voor hun rekening nemen, en erop toezien dat er voldoende gebarentaaltolken worden opgeleid, zowel voor het regulier als voor het buitengewoon onderwijs.
- Redelijke aanpassingen moeten prioritair worden, en het scholingstraject van kinderen (en jongeren) met een handicap moet gediversifieerd zijn en leiden tot het behalen van een kwalificerend diploma.
- Toegang tot informatie in alle bestaande vormen moet een verplichting worden opdat keuzevrijheid en gelijkheid van kansen voor elk kind gewaarborgd zouden zijn.

Art. 15, § 2: Recht op tewerkstelling

Zelfs wanneer personen met een handicap over de nodige kennis en vaardigheden beschikken om een bijdrage te leveren aan onze maatschappij, is het voor velen onder hen wegens vooroordelen, een gebrek aan redelijke aanpassingen en het excuus van de economische crisis moeilijk of zelfs onmogelijk werk te vinden.

Er zijn nog andere tewerkstellingsremmen: ook het gebrek aan toegankelijke scholen in het regulier onderwijs, de beperkte diversiteit van het aanbod in het bijzonder onderwijs en de ontoereikende begeleiding bij het zoeken naar een baan zijn factoren die het voor personen met een beperking moeilijk

³² IGKC: <http://unia.be/nl/artikels/1-september-m-decreet-in-werking>

maken hun weg te vinden op de arbeidsmarkt (zowel overheid als private sector), waardoor ze vaak enkel terechtkunnen in de sector van de beschutte tewerkstelling.

Op federaal en regionaal niveau werden maatregelen genomen om de tewerkstellingsgraad bij personen met een handicap te verhogen, maar deze volstaan niet en het tewerkstellingspercentage bij mensen met een handicap blijft onevenredig laag: volgens een in 2012 gepubliceerde studie van het IGKC bedroeg de tewerkstellingsgraad bij personen met een handicap 34,6 % in 2011, wat 22 % lager is dan de tewerkstellingsgraad bij andere werknemers³³.

▪ *Overheidssector*

Er is een probleem met het diversiteitsplan bij het federale openbare ambt: de tewerkstellingsgraad bij personen met een handicap is zeer laag en vaak beperkt tot de lagere hiërarchische niveaus. In het laatste verslag van de Begeleidingscommissie voor de aanwerving van personen met een handicap in het federaal openbaar ambt (BCAPH) werd erop gewezen dat het gemiddelde percentage in 2014 zelfs gedaald was, voor het eerst sinds 2009. Zij heeft een aantal aanbevelingen geformuleerd: sensibilisatie en communicatie verbeteren, werken aan de obstakels bij indiensttreding en de interne obstakels, ...³⁴

De verschillende beleidsniveaus hanteren tewerkstellingsquota voor personen met een handicap. Deze quota liggen decretaal vast voor het gewestelijk openbaar ambt, maar soms ook voor de gemeenten, provincies en intercommunales. De cijfers met betrekking tot de tewerkstellingsgraad bij personen met een handicap tonen aan dat de meeste betrokken werkgevers deze maatregel niet in acht nemen.

Bij de Franse en de Duitstalige Gemeenschap bestaan momenteel geen tewerkstellingsquota voor personen met een handicap.

▪ *Private sector*

In tegenstelling tot andere landen van de Europese Unie kent België geen quotasysteem voor de tewerkstelling van personen met een handicap in de private sector.

Uit officiële analyses blijkt ook dat steun aan bedrijven belangrijker is dan individuele steun: men kan zich dan ook de vraag stellen of de bedrijven niet veeleer geïnteresseerd zijn in de steunregeling dan in de personen met een handicap zelf.

▪ *Beschutte sector*

Naast de openbare en de private sector bestaat er nog een andere wijze van werkorganisatie: de 'beschutte' sector, die zijn nut heeft in het Belgische arbeidslandschap, want niet alle personen met een handicap kunnen terecht op de gewone arbeidsmarkt.

De Belgische overheid heeft zich gericht naar de Europese richtlijn inzake overheidsopdrachten, waarin bepaald wordt dat een overheid mag afwijken van het principe van de laagste offerte wanneer zij een opdracht kan toekennen aan een bedrijf dat een grote groep personen met een handicap tewerkstelt: het feit dat sommige overheidsopdrachten voor deze bedrijven worden voorbehouden, evenals het verzenden van een omzendbrief waarin de betrokken maatregelen duidelijk worden uiteengezet, vormen een zeer positief signaal voor de beschutte sector³⁵.

In deze sector blijven wel twee aanzienlijke hindernissen bestaan:

- Het aantal gesubsidieerde plaatsen in bedrijven voor aangepast werk (BAW's)³⁶ is strikt beperkt door middel van een moratorium. BAW's krijgen dus geen extra financiële ondersteuning wanneer zij meer personen met een handicap willen aanwerven.

³³ IGKC, 2012. *Studies: Diversiteitsbarometer werk*: http://www.unia.be/files/legacy/de_diversiteitsbarometer_werk_0.pdf

³⁴ BCAPH: <http://www.fedweb.belgium.be/sites/default/files/Verslag%20BCAPH%202014.pdf>

³⁵ BCAPH: http://ph.belgium.be/nl/advices/advices_2014/advice_2014_18.html;jsessionid=1D07323BDFB0FC6EF455DCFDC3386B21

³⁶ In het Waals Gewest werd de term *travail protégé* vervangen door *travail adapté*.

- De arbeidsplaatsen in BAW's worden gesubsidieerd per aantal arbeidsplaatsen en niet per voltijds equivalent. Deeltijds werken wordt dus niet aangemoedigd. Dit is een vreemde paradox. Het beperkt de toegang tot de arbeidsmarkt aanzienlijk voor personen met een handicap die soms kampen met grotere vermoeidheid.

Tot slot bieden de beschikbare statistische gegevens geen nauwkeurige indicatoren volgens het soort handicap, het geslacht, het soort tewerkstelling, ... Op basis van gebrekkige statistische instrumenten kan men moeilijk tot een nauwkeurige evaluatie van de situatie komen en een doeltreffend beleid ontwikkelen met betrekking tot de beroepsinschakeling van personen met een handicap³⁷.

Aanbevelingen

De ontwikkeling en harmonisering van een reëel beleid inzake beroepsinschakeling van personen met een handicap impliceert de invoering van mechanismen die alle actoren responsabiliseren. De volgende acties dienen voorrang te krijgen:

- personen met een handicap de instrumenten aanbieden die hen toelaten te werken, en in het bijzonder focussen op oriëntatie, onderwijs, vorming en begeleiding, en op vaardigheden om werk te zoeken.
- het voor werkgevers interessanter maken personen met een handicap in dienst te nemen en, parallel daarmee, mechanismen invoeren om werkgevers te verplichten (pro)actieve stappen te zetten om personen met een handicap te werk te stellen en/of hun tewerkstelling te ondersteunen. In het bijzonder moet erop worden toegezien dat de tewerkstellingsquota voor de openbare sector worden nageleefd en dat wordt onderzocht of een quotasysteem voor de private sector mogelijk is.
- systematisch in kaart brengen van de "tewerkstellingsremmen", die voortvloeien uit de verschillende wetten en regelgevingen en de nodige acties ontwikkelen om deze weg te werken.

Art. 15, § 3: Recht op zelfstandigheid, sociale integratie en deelname aan de samenleving

1. Levensstandaard

Zelfstandigheid, sociale integratie en deelname aan de samenleving brengen extra kosten met zich voor personen met een handicap: met de tegemoetkomingen die zij ontvangen, kunnen zij niet altijd een fatsoenlijk leven leiden; vaak komen ze onder de armoededrempel terecht. Bovendien hebben personen bij wie de handicap zich na de leeftijd van 65 jaar ontwikkelt, geen toegang meer tot een hele reeks gewestelijk gesubsidieerde ondersteuning.

▪ *Recht op een fatsoenlijk inkomen*

De Belgische wetgeving kent twee systemen van handicap tegemoetkomingen voor personen die ten gevolge van hun handicap onvoldoende middelen hebben: de inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT), die bedoeld is ter compensatie van het inkomen dat betrokkene op de algemene arbeidsmarkt had kunnen verdienen, en de integratietegemoetkoming (IT), die de extra uitgaven moet compenseren waarmee personen door hun handicap en de ontoegankelijkheid van hun leefomgeving worden geconfronteerd.

De IVT-bedragen zijn te laag en staan niet in verhouding tot het inkomen waarover men moet kunnen beschikken om een fatsoenlijk leven te leiden. Hetzelfde geldt voor de IT, waarbij maximumbedragen worden gehanteerd die, rekening houdend met de inkomens van personen met een handicap, te laag zijn. Dit is een werkloosheidsrem³⁸: personen met een handicap die aan het werk gaan en daarvoor een inkomen krijgen dat hoger is dan het vrijgestelde bedrag, verliezen de IT immers gedeeltelijk of volledig. De inkomensbedragen worden eveneens in rekening gebracht bij de toekenning van andere sociale voordelen (fiscale vrijstellingen, voorkeurstarieven, persoonlijke assistentiebudgetten, ...). Tot slot worden personen met een handicap steeds vaker met armoede geconfronteerd:

³⁷ IGKC, 2012. *Studies: Diversiteitsbarometer werk*, blz. 89: http://www.unia.be/files/legacy/de_diversiteitsbarometer_werk_0.pdf

³⁸ Verslag van de studiedag *Altéo* over de tewerkstelling van personen met een handicap, 11 mei 2011, Ciney. *Une politique de diversité est-elle possible avec des pièges à l'emploi?*, Brussel, 2011, blz. 12.

- Uit de *Handilab*-studie³⁹ is gebleken dat 39,3 % van de personen met een handicap een inkomen heeft dat onder de Europese armoedegrens ligt, tegenover 14,6 % van de totale Belgische bevolking. 73 % van hen besparen op algemene medische uitgaven. Bovendien stijgt het objectief armoederisico van 39,3 % aanzienlijk wanneer rekening wordt gehouden met de extra kosten als gevolg van de handicap. Het kan zelfs oplopen tot 76 %. Tot slot geeft de indicator van levensstandaard, die aangeeft in welke mate huishoudens consumptiegoederen kunnen aanschaffen, in de studie aan dat het armoederisico het hoogst is bij gezinnen met een persoon met een handicap: 89 %.
- Twee andere enquêtes die in 2010 werden uitgevoerd in het noordelijke (Nederlandstalige)⁴⁰ en het zuidelijke (Franstalige)⁴¹ deel van het land, bevestigen deze cijfers en tonen eveneens aan dat tal van personen met een handicap gedwongen zijn zich een hele reeks goederen en diensten, met inbegrip van medische en paramedische prestaties, te onttrekken of uit te stellen.

▪ *Toegang tot dezelfde rechten, onafhankelijk van de leeftijd*

De wet inzake de tegemoetkomingen aan personen met een handicap voorziet ook in een specifieke tegemoetkoming voor personen met een handicap boven de 65: de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB). Deze heeft hetzelfde doel als de integratietegemoetkoming: de extra kosten die voortvloeien uit de handicap, compenseren. Vanuit de optiek van de definitie en de medische beoordeling is de THAB een IT voor mensen boven de 65 jaar.

Het belangrijkste probleem dat wij willen aanstippen is dat de wetgever, om louter budgettaire redenen, verschillende administratieve bijzonderheden heeft vastgelegd: minder hoge tegemoetkomingsbedragen voor THAB dan voor IT, inkomens verschillend in rekening gebracht, en vaak minder gunstig voor THAB dan voor IT, ... Of de handicap voor dan wel na de leeftijd van 65 jaar optreedt, brengt bijgevolg een ongelijke behandeling van de betrokkenen met zich.

Dit probleem dreigt nog groter te worden doordat de bijzondere wet van 6 januari 2014 met betrekking tot de zesde staatshervorming in de overdracht van de THAB naar de deelgebieden vanaf 01/07/2014 voorziet. Daardoor zou het ook kunnen dat de tegemoetkomingen verschillen naargelang het Gewest waar de persoon met een handicap woont.

Tot slot hebben personen bij wie de handicap optreedt na de leeftijd van 65 jaar, geen recht op een hele reeks door het Gewest gesubsidieerde ondersteuning.

Aanbevelingen

- Elke persoon met een handicap moet een behoorlijk inkomen krijgen, dat boven de armoedegrens ligt en minstens gelijk is aan het gewaarborgd maandelijks minimuminkomen (GMMI). Daarnaast is een aanpassing nodig van de toekenningsmodaliteiten voor het IT, dat de handicapgebonden extra kosten moet dekken, onafhankelijk van de vraag of de persoon met een handicap werkt of niet, alsook van andere sociale voordelen. Enkel zo kunnen wij de werkloosheidsremmen uit de weg ruimen.
- Leeftijdsggebonden discriminatie bij de toekenning van tegemoetkomingen en hulp aan personen bij wie de handicap pas na de leeftijd van 65 jaar optreedt, moet worden aangepakt.

2. Huisvesting

³⁹ Synthese van het onderzoeksproject *Handilab*, besteld door de *FOD Sociale Zekerheid* en uitgevoerd door een onderzoeksteam van de *Katholieke Universiteit Leuven*. De sociaaleconomische positie van personen met een handicap en de effectiviteit van de tegemoetkomingen aan personen met een handicap, Leuven, 2012, blz. 18

(http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/agora/ragk154samenv_nl.pdf)

⁴⁰ Augustyns (N.), Adams (M.), Vriesacker (B.), Janssens (H.) en Van Hal (G.), *Handicap, inkomen en toegang tot de gezondheidszorg. Resultaten van een kwantitatief en kwalitatief onderzoek*, 2010 (<http://www.kvg.be/index.php?page=32&action=articledata&osn=1&art=27>)

⁴¹ Observatoire ASPH, *Coût du handicap, de la maladie: quelques réalités financières et autres*, Brussel, 2010 (<http://www.asph.be/Documents/analyses-etudes-2010-anysurfer/Etude-2010-cout-handicap.pdf>)

Hoewel de Belgische Grondwet het recht waarborgt op een menswaardig leven, waaronder het recht op fatsoenlijke huisvesting (art. 23, 3°), ondervinden tal van personen met een handicap moeilijkheden bij het vinden van een betaalbare en aangepaste woning die aan hun financiële middelen en specifieke noden beantwoordt:

- Er zijn veel te weinig sociale woningen en het begrip 'aangepaste' huisvesting is daarbij nog niet voldoende ingeburgerd. Bovendien zijn er lange wachtlijsten. Voor gezinnen met kinderen is de situatie nog moeilijker: vooral voor woningen met minstens 3 kamers is de schaarste het grootst, des te meer wanneer een gezinslid een handicap heeft die een specifieke aanpassing van de woning vereist.
- Het aanbod aan betaalbare private huurwoningen is extreem laag. Bovendien blijken private huurwoningen voor een lage huurprijs vaak het minst in overeenstemming met de veiligheids- en hygiënenormen, en het moeilijkst te verwarmen. Tot slot heeft de hoge vastgoeddruk in bepaalde provincies tot gevolg dat het onmogelijk is een woning te huren voor minder dan 50 % van het persoonsinkomen.

Een in 2014 door het IGKC gepubliceerde studie heeft aangetoond dat het inkomensbedrag een potentieel discriminerende factor is op de huisvestingsmarkt:

- In de drie Gewesten geven mensen met een handicap in het dagelijkse leven in verhouding vaker te kennen dat de huisvestingskost zwaar doorweegt (37 %, tegenover 26,01 % bij personen zonder handicap). Omgekeerd geven in verhouding minder personen zonder handicap te kennen dat de kosten voor huisvesting zwaar doorweegt⁴².
- Wat de verwarming van de woning betreft, blijken personen met een handicap in verhouding meer problemen te hebben om hun huis tijdens de wintermaanden naar behoren te verwarmen: op nationaal niveau betreft het 9,98 %, terwijl dat bij personen zonder handicap slechts 5,37 % is. Het verschil tussen personen met en personen zonder handicap is vooral groot in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (25,76 % van de personen met een handicap zijn niet bij machte hun woning naar behoren te verwarmen, tegenover 13,23 % van de personen zonder handicap)⁴³.

Tot slot wijzen verschillende belangenverenigingen van personen met een meervoudige handicap, autisme, verworven hersenletsel of -aandoening en hun families de overheden al jaren op de dramatische situatie waarin ze zich bevinden door het gebrek aan aangepaste opvangmogelijkheden.

Ten einde raad diende de *Internationale Federatie van de liga voor de mensenrechten* (IFLM) op 13 december 2011 namens een twintigtal verenigingen uit de Belgische handicapsector een collectieve klacht in bij het Europees Comité voor sociale rechten. Dit comité veroordeelde de Belgische Staat op 29 juli 2013⁴⁴ wegens het gebrek aan huisvesting en opvangplaatsen voor zwaar zorgbehoevende personen met een handicap, wat een schending van het Europees Sociaal Handvest is⁴⁵.

Aanbeveling

- Er moeten snel oplossingen worden gevonden om het aantal plaatsen te verhogen en het beschikbare aanbod in de opvangstructuren te diversifiëren, niet alleen voor zwaar zorgbehoevende personen, maar ook voor alle personen met een handicap die, soms jarenlang, op wachtlijsten staan voor een woning die aan hun specifieke handicap aangepast is.

⁴² IGKC, 2014. *Studies: Diversiteitsbarometer huisvesting*, blz. 274: http://unia.be/files/legacy/diversiteitsbarometer_huisvesting.pdf

⁴³ *Ibid.* blz. 275

⁴⁴ Voor schending van artikel E samengenomen met artikel 14, § 1 van het Handvest omdat het aantal door de Belgische Staat gecreëerde opvang- en wooncentra te laag is om de uitsluiting tegen te gaan van tal van zwaar zorgbehoevende personen met een handicap uit sociale diensten die aangepast zijn aan hun specifieke, concrete behoeften

⁴⁵ RvE, 2013: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC75Merits_fr.pdf

3. Toegankelijkheid van vervoer en openbare gebouwen

▪ Vervoer

De geldende wetgeving inzake openbaar vervoer is een gewestelijke bevoegdheid, behalve de trein, die onder het federale niveau ressorteert. Dit resulteert in een verspreiding van beslissingsinstanties, een gebrek aan interoperabiliteit tussen verschillende netwerken en een gebrek aan planning, hetgeen een volledige toegankelijkheid van het openbaar vervoer voor personen met een handicap, in het bijzonder in de stations⁴⁶, in de weg staat.

Ook de informatie bij haltes, in het bijzonder in stations, laat te wensen over. Enkele voorbeelden:

- Rolstoelgebruikers en kleine mensen worden geconfronteerd met infoborden die meestal te hoog hangen.
- Audioberichten voor blinden en slechtzienden, als ze al bestaan, geven niet alle nodige informatie of zijn slecht hoorbaar.
- Door niet aangepaste⁴⁷ of moeilijk bruikbare verdeelautomaten of websites die niet aan de minimumcriteria inzake toegankelijkheid beantwoorden, blijkt de aankoop van een vervoerbewijs moeilijk te zijn voor personen met een visuele of verstandelijke handicap⁴⁸.
- Onverwachte veranderingen, zoals spoorwijzigingen, vormen een probleem voor doven en slechthorenden: de informatie wordt vaak enkel mondeling verstrekt, zonder visuele weergave. Dergelijke wijzigingen kunnen ook tot soms grote verwarring leiden bij personen met een verstandelijke handicap.

Personen met een handicap die per trein willen reizen, krijgen ook met andere problemen af te rekenen:

- Sinds 1 februari 2015 is bij het Belgische spoorverkeer (NMBS) het zogenaamde boordtarief van kracht. Wie de trein neemt zonder geldig vervoersbewijs, moet € 7 extra betalen. Dit geldt ook voor personen met een handicap die geen toegang hebben tot de voorgestelde alternatieven voor de aankoop van een ticket (automatische verdeelautomaten of niet/nauwelijks toegankelijke website). Dit is nochtans het geval voor veel personen met een zintuiglijke of verstandelijke handicap⁴⁹.

Deze nieuwe reglementering van de NMBS druist in tegen art. 14 van de wet van 10 mei 2007⁵⁰, dat elke vorm van discriminatie verbiedt, ook de weigering om redelijke aanpassingen te treffen ten voordele van personen met een handicap.

Het boordtarief lijkt ook niet in overeenstemming te zijn met de Europese Verordening betreffende de rechten en verplichtingen van reizigers in het treinverkeer. In de aanhef (10) staat "*Gehandicapte personen en personen met beperkte mobiliteit moeten zonder extra kosten hun vervoerbewijs in de trein kunnen kopen*"⁵¹.

- Ondanks de budgettaire beperkingen biedt de NMBS gratis assistentie aan, maar jammer genoeg volstaat die niet om personen met een handicap de bewegingsvrijheid te bieden waarop zij recht hebben.

Personen met beperkte mobiliteit moeten minstens 24 uur op voorhand reserveren om gebruik te maken van de gratis assistentie in 131 stations, op een totaal van 551 stations en haltes op het Belgisch spoorwegennet (geen assistentie mogelijk in de andere stations en haltes).

⁴⁶ IGKC, 2012: <http://unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/toegankelijkheid-van-de-nmbs-infrastructuur-en-voorzieningen-voor-mensen-met-een-handicap>

⁴⁷ NHRPH, advies 2014/19: <http://ph.belgium.be/nl/adviezen/advies-2014-19.html>

⁴⁸ Bij inachtneming van de toegankelijkheidscriteria voor websites wordt in België het *Anysurfer*-label toegekend: <http://www.anysurfer.be/nl>

⁴⁹ NHRPH, advies 2015/21: <http://ph.belgium.be/nl/adviezen/advies-2015-21.html>

⁵⁰ Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2007051035&table_name=wet

⁵¹ Verordening (EG) nr. 1371/2007 van het Europees Parlement en van de Raad van 23 oktober 2007: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R1371&from=NL>

Sinds 1 februari 2016 is de minimale reserveringstermijn teruggebracht tot 3 uur voor het vertrek, evenwel enkel in 18 stations en voor rechtstreekse verbindingen tussen 2 van die stations⁵².

Het zijn evenwel vooral trein- of spoorwijzigingen die tot problemen leiden, zelfs indien de assistentie meer dan 24 uur op voorhand aangevraagd werd: praktijkvoorbeelden zijn onder andere assistentiepersoneel dat te laat of helemaal niet komt opdagen, een spoorwijziging op het laatste moment, een defecte lift, waardoor een aansluiting gemist wordt.

Hoewel wij tevreden zijn dat de 24-urenregeling eindelijk versoepeld is, hopen wij dat de reserveringstermijn geleidelijk aan ingekort wordt, zoals de Kamer van volksvertegenwoordigers op 2 juli 2015⁵³ met nadruk aan de federale regering gevraagd heeft ("... *bij het onderhandelen van toekomstige beheerscontracten aan te dringen om de aanvraagtijd voor gegarandeerde assistentie te reduceren naar 1 uur in de stations waar permanent assistentie mogelijk is.*"), of zelfs helemaal wegvalt. Ook willen wij dat personen met een handicap beter begeleid worden bij trein- of spoorwijzigingen⁵⁴.

Ook bij het luchtvervoer worden personen met een handicap, ondanks het bestaan van een specifieke Europese Verordening⁵⁵, nog steeds geconfronteerd met aanzienlijke hindernissen.

De infrastructuur van bepaalde luchthavens in België is al vlotter toegankelijk, maar toch blijven er problemen bestaan op het vlak van het eigenlijk luchtvervoer, zoals:

- de weigering om meer dan een bepaald aantal personen met een handicap toe te laten op eenzelfde vlucht. Dit soort weigering staat haaks op de inhoud van de Richtlijn, maar wordt doorgaans gerechtvaardigd door veiligheidsvoorschriften van de nooddiensten in de luchthavenvoorzieningen.

Voorbeeld: in mei 2012 boekten vier dove jongeren een vlucht naar het buitenland. Twee dagen later ontvingen zij een annuleringsbericht omdat er om veiligheidsredenen slechts twee doven per vlucht mogen zijn. Na tussenkomst van het IGKC kon het probleem opgelost worden. Toch heeft dit dossier de betrokkenen heel wat tijd, energie en stress gekost⁵⁶.

- het risico op schade aan mobiliteitshulpmiddelen⁵⁷. Tijdens de vlucht moeten deze hulpmiddelen in het ruim staan, maar bij het laden en lossen worden zij doorgaans niet echt zachtzinnig behandeld, waardoor ze soms beschadigd geraken.

Zodoende kan betrokkene zich niet verplaatsen op zijn vakantieoord en wordt de schade bovendien niet terugbetaald, aangezien geen enkele verzekeringsmaatschappij in België dit soort materiaal wil verzekeren tijdens vluchten⁵⁸.

▪ Openbare gebouwen

De toegankelijkheidsregels voor openbare gebouwen en ruimtes zijn een bevoegdheid van de Gewesten en zijn tweeledig:

- Elke nieuwe constructie moet de gewestelijke regelgeving inzake toegankelijkheid naleven.
- Elke wijziging van een bestaande constructie moet de gewestelijke regelgeving inzake toegankelijkheid in acht nemen.

Toch blijven nog enkele algemene problemen bestaan, zoals:

⁵² NMBS: <http://www.belgianrail.be/nl/klantendienst/reizigers-met-beperkte-mobiliteit.aspx>

⁵³ De Kamer, DOC 54 1011/010: <http://www.dekamer.be/flwb/pdf/54/1011/54K1011010.pdf>

⁵⁴ NHRPH, advies 2015/27: <http://ph.belgium.be/nl/adviezen/advies-2015-27.html>

⁵⁵ Verordening (EG) nr. 1107/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 inzake de rechten van gehandicapten en personen met beperkte mobiliteit die per luchtvervoer reizen: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1107&from=NL>

⁵⁶ IGKC, 2012: <http://unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/onderhandelde-oplossingen/dove-passagiers-op-een-europese-vlucht>

⁵⁷ Onder "mobiliteitshulpmiddelen" worden hoofdzakelijk rolstoelen en scooters verstaan.

⁵⁸ Senaat, 2011: <http://www.senate.be/www/?MIval=/Vragen/SVPrintNLF&LEG=5&NR=2711&LANG=nl>

- het niet in acht nemen van de geldende regelgeving, door een gebrek aan controle en/of sancties: er bestaat immers geen enkele verplichting om openbare gebouwen en ruimtes toegankelijk te maken binnen een bepaalde termijn en ook geen sancties in geval van niet-naleving van de voorgeschreven regelgeving;
- incompatibiliteit met regelgeving inzake erfgoedbescherming: dat een gebouw geklasseerd is wordt vaak als excuus ingeroepen om de regelgeving inzake toegankelijkheid niet na te leven;
- problemen op vlak van planning, communicatie en samenwerking tussen verschillende diensten, firma's of instanties: het gebeurt bijvoorbeeld wel vaker dat twee gebouwen van eenzelfde gemeente, die redelijk dicht bij elkaar liggen, elk conform de toepasselijke regelgeving inzake toegankelijkheid zijn, maar dat personen met een handicap zich wegens hindernissen niet zelfstandig van het ene naar het andere gebouw kunnen begeven;
- complexiteit doordat de regelgevingen onderling van elkaar afwijken: gebrek aan eenvormigheid met betrekking tot de breedte van deuren (rolstoeltoegang), verschillende soorten herkenningstekens voor blinden en slechtzienden (rubberen tegels, podotactiele noppen, tegels met inkerving of met reliëf, verkeerslichten met of zonder geluid), ...

Aanbevelingen

- Er moeten bijkomende inspanningen worden geleverd om de toegankelijkheid van openbare vervoermiddelen te verbeteren, met inbegrip van de toegang tot informatie voor personen met een handicap, op basis van de verschillende soorten handicap.
- Wat het luchtvervoer betreft, moet de strijdigheid tussen de EU-Richtlijn inzake luchtreizigers met een handicap en de geldende veiligheidsvoorschriften weggewerkt worden. Ook zijn maatregelen nodig om rollend materieel te kunnen verzekeren tegen schade bij het laden en lossen in een vliegtuig.
- Om een efficiënt beleid inzake toegankelijkheid van openbare gebouwen en ruimtes uit te werken, is overleg nodig, zowel binnen als tussen de Gewesten, om de verschillende regelgevingen (zoals de wetgeving inzake patrimoniumbescherming) in overeenstemming te brengen. Dit moet gebeuren in samenwerking met de personen met een handicap en/of hun belangenverenigingen.
- Tot slot moeten er sancties worden vastgelegd en toegepast in geval van niet-naleving van de regelgeving.

4. Culturele activiteiten en vrijetijdsbesteding

Ondanks de in meer of mindere mate geleverde inspanningen laat de inclusieve deelname aan het culturele en recreatieve leven in de betrokken deelgebieden in het algemeen nog te wensen over. Personen met een handicap hebben slechts toegang tot een beperkt aantal mogelijkheden, op het vlak van infrastructuur, culturele manifestaties, televisieprogramma's en culturele producten. Vaak kunnen zij alleen terecht bij verenigingen zonder winstoogmerk, die gespecialiseerd zijn in specifieke recreatieve activiteiten voor jongeren en/of volwassenen met een handicap.

▪ Toegang tot de infrastructuren

De toegankelijkheid van de culturele, recreatieve, sport- en vrijetijdsinfrastructuur wordt gewaarborgd door middel van de gewestelijke regelgeving, maar in de praktijk wordt die niet steeds toegepast.

Heel wat infrastructuren, zoals bibliotheken, musea of schouwspelzalen zijn meer dan 25 jaar oud. Zij werden niet ontworpen volgens de regelgeving die dateert van na de bouw ervan, en zullen ook niet of slechts heel beperkt eraan aangepast worden, aangezien er geen verplichting, budget of sensibilisering is.

Het is bedroevend vast te stellen dat het feit dat een gebouw geklasseerd is vaak als excuus ingeroepen wordt om de wet niet na te leven. In veel gevallen betreft het slechts een beperkt gedeelte van het

gebouw. Het gebouw zou dus wel aangepast kunnen worden aan de wet, door het gebouw en de haalbare oplossingen correct te analyseren⁵⁹.

▪ *Toegang tot vrijetijdsbesteding*

Op dit vlak is er wel degelijk sprake van discriminatie ten opzichte van personen met een handicap. Zo heeft het IGKC in 2012 heel wat meldingen gekregen over de toegang tot een attractiepark⁶⁰.

Het Centrum heeft ook meldingen gekregen van personen met een handicap die geweigerd worden in teken- en muziekacademies met beperkt leerplan, waardoor zij hun creatieve en artistieke potentieel niet ten volle kunnen ontwikkelen. Ook bij sommige jeugdbewegingen en speelpleinwerkingen (kinderopvang in de grote vakantie) mogen kinderen met een handicap zich niet inschrijven⁶¹.

▪ *Toegang tot culturele manifestaties*

Voor personen met een handicap is het ook heel moeilijk voorstellingen bij te wonen, niet alleen omdat de vervoermiddelen weinig toegankelijk zijn, maar ook omdat de voorstellingen niet toegankelijk zijn en er geen onthaalpersoneel voor personen met een handicap is: toch zijn redelijke aanpassingen op dit vlak mogelijk⁶². Bijkomend probleem is de kostprijs van de culturele manifestaties: voor de meeste personen met een handicap zijn zij veel te duur.

Op te merken valt dat twee verenigingen zonder winstoogmerk, *Intro vzw*⁶³ en *Access-i asbl*⁶⁴ op hun website de evenementen vermelden die toegankelijk zijn voor personen met een handicap, waaronder het eerste – nog veel te zeldzame – festival in België dat '100 % toegankelijk' is: het *Unisound BW Festival*⁶⁵. Dit feest streeft naar echte inclusie van de handicap, door een muziekfestival voor iedereen aan te bieden met de hulp van gespecialiseerde verenigingen. Verschillende aanpassingen moeten het de festivalgangers zo comfortabel mogelijk maken: vlot toegankelijke site, audiobeschrijving, ringleiding, gebarentaal, en zetels voor slechthorenden die vibreren op de maat van de muziek.

Tot slot lijken de organisatoren van culturele evenementen in hun algemeen aanbod onvoldoende aandacht te hebben voor de producties van artiesten met een handicap, op enkele uitzonderingen na op muzikaal vlak^{66 67}.

▪ *Toegang tot televisieprogramma's*

Wij kunnen alleen maar betreuren dat de televisiemedia niet alle mogelijkheden inzet om cultureel amusement en culturele informatie toegankelijk te maken voor zo veel mogelijk mensen. Zo maakt Franstalig België nauwelijks gebruik van ondertiteling.

Gebarentaal wordt zowel in Franstalig als Nederlandstalig België slechts voor enkele programma's gebruikt. In dit verband moet een onderscheid gemaakt worden tussen de drie soorten televisiezenders:

- publieke zenders gebruiken gebarentaal enkel voor het televisiejournaal en nog een paar zeldzame uitzendingen;
- commerciële zenders gebruiken nooit gebarentaal;

⁵⁹ Gamah, 2012: http://www.gamah.be/documentation/dossiers-thematiques/patrimoine/patrimoine-affaire-classee-actes-du-colloque/at_download/file?bcsi_scan_69c2eb44cde55a30=1

⁶⁰ IGKC, 2013: <http://unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/de-veiligheidswetgeving-voor-pretparken-en-de-accreditatie-van-keuringsorganismen>

⁶¹ IGKC, 2014, blz. 9:

http://www.diversite.be/sites/default/files/documents/article/fwb_points_dattention_pour_une_politique_transversale_degaliite_des_chances_en_federation_wallonie-bruxelles_2014_09_0.pdf (Deze link is niet meer actief sinds de lancering van de nieuwe website van UNIA).

⁶² IGKC, 2009 : http://unia.be/files/legacy/RA_Cultuur.pdf

⁶³ Intro vzw: <http://www.intro-events.be/>

⁶⁴ Access-i asbl: <http://www.access-i.be/>

⁶⁵ Wawa magazine: http://www.wawamagazine.com/Une-nouvelle-edition-pour-l-Unisound-BW-Festival_a1359.html

⁶⁶ Le Vif: <http://focus.levif.be/culture/musique/rock-vs-handicap-l-album-du-wild-classical-music-ensemble-en-ecoute/article-normal-389787.html>

⁶⁷ CEC La Hesse: <http://www.legraindesable.org/choolers/The-Choolers.pdf>

- "gemeenschapszenders" gebruiken zelden gebarentaal wegens geldgebrek.

Gebarentaal wordt ook gebruikt in tv-fragmenten op de websites van de Vlaamse Gemeenschap.

Tot nu toe werd te weinig aandacht besteed aan de toegankelijkheid van televisiemedia voor blinden en slechtzienden. Hiervoor bestaan technologische tools, maar ze worden weinig gebruikt, door gebrek aan wil en financiële middelen.

Uitzendingen in "eenvoudig geformuleerde taal" tot slot bestaan in geen enkele taalgemeenschap in België.

- Toegang tot culturele producten

De wet op de intellectuele eigendom leidt nog steeds tot problemen op het vlak van toegang tot het lezen voor bepaalde personen met een handicap.

Thans zijn heel wat boeken gratis toegankelijk in audioformaat voor slechtzienden, maar dat geldt niet voor andere soorten handicaps, die nochtans ook voordeel uit dit formaat zouden kunnen trekken.

Er zijn nog heel weinig werken die specifiek voor personen met een handicap in elektronisch formaat toegankelijk zijn.

- Intellectuele eigendom

Er zijn nog lacunes in de wetgeving inzake auteursrechten: personen met een handicap die in een instelling verblijven, kunnen er geen gebruik van maken.

Aanbevelingen

- Er moeten normen ontwikkeld en veralgemeend worden in alle toeristische, culturele en sportinfrastructuren, zodat personen met een handicap – ook doven, voor wie professioneel tolken in gebarentaal ingevoerd moet worden – er in volledige autonomie en inclusie toegang toe hebben.
- De publieke en gemeenschapszenders zouden de nodige subsidies moeten krijgen om meer uitzendingen met gebarentaal en ondertiteling te kunnen uitzenden.
- Tot slot moet werk gemaakt worden van een wet op de auteursrechten zodat personen met een handicap toegang krijgen tot elektronische werken (literatuur, gidsen, ...).

* * * * *